Konwent Centrów i Klubów Integracji Społecznej

Białobrzegi 2011 rok

Instytut Rozwoju Służb Społecznych
ul. Marszałkowska 34/50, 00-554 Warszawa, tel. (022) 629-40-18, 622-32-45, tel./faks 621-04-23
e-mail: irss@irss.pl Internet: www.irss.and.pl

Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy HUMANUS
Organizacja pożytku publicznego
KRS 0000184388, NIP 8621573340, REGON 432699340, KONTO 42 1020 3235 0000 5102 0042 8755

Centra i Kluby Integracji Społecznej – dorobek okresu 2004 –2011

Materiał informacyjny na posiedzenie Konwentu Centrów i Klubów Integracji Społecznej – Białobrzegi 2011

Warszawa, październik 2011 r.

1. Ustawa o zatrudnieniu socjalnym i jej nowelizacje – dorobek legislacyjny okresu 2004 -2011

Licząc od momentu wejścia w życie ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, czteroletni okres jej funkcjonowania przyniósł pierwsze efekty i pierwsze praktyczne doświadczenia. Stały się one podstawą do prac nad pierwszą modyfikacją instrumentarium tej ustawy. Większość propozycji została zgłoszona przez pracowników pierwszych w Polsce centrów integracji społecznej (dalej CIS), którzy wnieśli wiele cennych, praktycznych uwag do systemu funkcjonowania tych instytucji, a także spostrzeżeń w zakresie praktyki współpracy z uczestnikami zajęć.

Pierwsza nowelizacja ustawy o zatrudnieniu socjalnym

– 15 lipca 2007 r.

Oto przypomnienie 14-tu, najważniejszych zmian **pierwszej noweli**:

1. ***Włączenie osób niepełnosprawnych do katalogu ustawy*** - spełniony został postulat środowiska osób niepełnosprawnych o włączenie ich od katalogu grup, które mogą korzystać z usług centrów integracji społecznej, co tym miało pozwolić im wzmocnić ich „kwalifikacyjne wartości" przy poszukiwaniu zatrudnienia na rynku pracy.
2. ***Osoby z rentą socjalną w gronie uczestników zajęć*** – od 2007 r. osoby te mogą korzystać z zajęć w centrach integracji społecznej, ale bez prawa do świadczenia integracyjnego.
3. ***Wprowadzenie obowiązku wskazywania we wniosku o nadanie statusu rodzaju umów o pracę z pracownikami centrum*** – to postulat organów wydających decyzje o statusie Centrum. Uzupełnienie katalogu informacji o wnioskowanym przedsięwzięciu pozwoliło w sposób bardziej merytoryczny ocenić zasady funkcjonowania kadry pracowniczej przyszłego Centrum, oraz rzetelnie ocenić jej fachowość wobec wymogów stawianych przy organizacji zajęć z zakresu reintegracji społecznej (np. psychologia, socjologia, terapia) oraz reintegracji zawodowej (np. instruktorzy zawodu).
4. ***Uściślenie terminów składania wniosków o nadanie statusu oraz wydłużenie jego czasu obowiązywania na 5 lat*** - wyeliminowano wątpliwości, czy wnioski składa się w wyznaczonych tylko dniach, czy też można składać je pomiędzy tymi datami. Ponadto, wprowadzono zmianę dla okresu obowiązywania nadanego statusu, co umożliwiło prowadzenie długofalowych przedsięwzięć wobec osób zagrożonych marginalizacją. Problem ten wiązał się również z korzystaniem przez centra integracji społecznej z pomocy finansowej Europejskiego Funduszu Społecznego.
5. ***Sprawozdania dla ministra*** – do 2007 r. minister właściwy ds zabezpieczenia społecznego nie posiadał zbiorczych informacji o działalności centrów integracji społecznej, opartych o faktyczne wyniki uzyskiwane przez te podmioty. Brak pełnych informacji o efektach działalności uniemożliwiał przygotowywanie odpowiednich kierunkowych wytycznych dla tych podmiotów w zakresie realizowania aktywnej polityki społecznej. Posługiwano się często szacunkami uzyskiwanymi w formule dobrowolnych ankiet, które nie zawsze w sposób obiektywny odzwierciedlały rzeczywiste nakłady, oraz efekty działania centrów.
6. ***Pomoc publiczna dla centrów*** - w myśl reguł unijnych za działalność gospodarczą uznaje się każdą działalność, która przynosi przychód, bez względu na to, czy za taką postrzega ją krajowy ustawodawca. Nowe reguły prawne stały się zgodne z Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 28 listopada 2005r. w sprawie stosowania art. 86 ust.2 TWE.. Od tej pory dotacja udzielona

Centrum prowadzącemu działalność gospodarczą może stanowić pomoc publiczną, o ile Centrum będzie prowadziło taką działalność gospodarczą. Ponieważ Centrum świadczy usługi publiczne, w takim razie pomoc ta powinna mieć formę pomocy państwa w postaci rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych, przyznawanej przedsiębiorcom zobowiązanym do zarządzania usługami świadczonymi w ogólnym interesie gospodarczym (Dz. Urz. WE L 312/67 z dnia 29 listopada 2005r.). Dokonana zmiana była potwierdzeniem dostosowania prawa krajowego do przepisów prawa Unii Europejskiej. Dokonana zmiana umożliwiła uzyskiwanie przez Centra Integracji Społecznej rekompensat, a tym samym finansowanie kosztów ich działalności.

7. ***Uporczywe opuszczanie zajęć*** – zobligowano kierownika centrum do wydawania decyzji w przypadku uporczywego naruszania dyscypliny programu oraz stworzono możliwość odwołania się od decyzji kierownika Centrum do sądu administracyjnego.
8. ***Zaświadczenie o ukończeniu zajęć*** – uczestnicy od 2007 r. uzyskują zaświadczenia potwierdzające podniesienie „wartości kwalifikacyjnej" uczestnika na otwartym rynku pracy, ale również mają motywacją do aktywnego uczestniczenia w realizacji indywidualnego planu zatrudnienia socjalnego.
9. ***Uczestnictwo w centrum a ubezpieczenie zdrowotne*** - realizacja programu stała się warunkiem korzystania przez uczestnika ze świadczeń z ubezpieczenia zdrowotnego, na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, oraz z innych świadczeń określonych w niniejszej ustawie.
10. ***Świadczenie integracyjne równe zasiłkowi dla bezrobotnych*** – wprowadzono podniesienie kwoty świadczenia integracyjnego do wysokości 100% zasiłku dla osób bezrobotnych, a nie jak było do 2007 r., do 80%, co pozwoliło wyróżnić sytuację „aktywnej osoby" wobec oczekującego propozycji bezrobotnego.
11. ***Prawo do 4 dni wolnych*** - praktyka działania centrów wskazała na potrzebę uregulowani kwestii traktowania w kontekście świadczenia integracyjnego usprawiedliwionej nieobecności na skutek różnych zdarzeń losowych. Stąd też, zdecydowano się na wprowadzenie regulacji prawnej umożliwiającej kierownikowi Centrum przyznanie dni wolnych od zajęć właśnie w takich okolicznościach.
12. ***Uregulowana kwestia zwolnień lekarskich*** – wprowadzono pewne ułatwienia dla uczestników zajęć centrów w kwestiach zwolnień lekarskich, ale w ograniczonej skali, bowiem zjawisko wykorzystywania zwolnień urosło do zbyt dużej skali. Pozwoliło to jasno sprecyzować sytuację, w której uczestnicy zajęć w Centrum korzystają ze zwolnień lekarskich w okresie uczestnictwa w zajęciach, a także pobierają świadczenie integracyjne. Ponadto, rozróżniono sytuację nieobecności usprawiedliwionych w trakcie zajęć w Centrum. Obecnie, od daty rozpoczęcia okresu próbnego do dnia zakończenia uczestnictwa, uczestnikowi przysługuje prawo do:
    a) skorzystania z możliwości zwolnienia lekarskiego, potwierdzającego stan niezdolności zdrowotnej do odbywania zajęć. Łączna liczba dni usprawiedliwionych na podstawie zwolnienia lekarskiego do 14 dni, jest podstawą do zmniejszenia wysokości wypłacanego świadczenia integracyjnego. Przekroczenie tego limitu powoduje, że do końca uczestnictwa w zajęciach w centrum świadczenie integracyjne nie będzie przysługiwało za kolejne dni nieobecności, powodowane chorobą.
13. ***Premia motywacyjna*** – wprowadzono dodatkowy element nagradzający uczestników, a mianowicie – premię. Motywacyjna premia integracyjna jako dodatkowa kwota pieniężna przyznawana po okresie próbnym pozwala kierownikowi Centrum wyróżniać najbardziej aktywnych uczestników zajęć z reintegracji społecznej lub zawodowej. Ta premia pozwala oddziaływać na postawy pozostałych uczestników zajęć wskazując, że własny wysiłek, inicjatywa mogą być nagradzane i przynosić wymierne efekty. To narzędzie pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym jest niezmiernie potrzebne kierownikom Centrum.
14. ***Kontrakt socjalny w klubie integracji społecznej*** - dotychczas uczestnictwo w klubach integracji społecznej polegało na pełnej dobrowolności, co było oczywistą trudnością w

realizacji zadań klubu. Brak samodyscypliny sprawiał obniżenie potencjału edukacyjno – kwalifikacyjnego klubu. Powiązanie uczestnictwa z kontraktem socjalnym integruje pomoc klubu z działaniami publicznych służb społecznych, czyniąc pomoc bardziej kompleksową i ukierunkowaną.

Te, czternaście najważniejszych zmian w ustawie wprowadziło nowy rozdział w stosowaniu usług reintegracji społeczno-zawodowej, a ponadto wskazało poprzez toczącą się dyskusję nad projektem nowelizacji, że stworzony system centrów i klubów integracji społecznej zaczął nie tylko funkcjonować, ale przynosiły powoli oczekiwane rezultaty.

Druga nowelizacja ustawy o zatrudnieniu socjalnym

– 24 czerwca 2010 r..

Druga nowelizacja ustawy o zatrudnieniu socjalnym została przeprowadzona przy pełnej konsolidacji środowiska samorządowych centrów integracji społecznej a także wszystkich innych instytucji, które w sposób bezpośredni lub pośredni realizowały zadania tej ustawy. Okres 2007-2010 udowodnił, że centra stały się w ostatnich latach niezmiernie ważnym elementem polityki zatrudnienia, bowiem w przestrzeniach lokalnych w sferze szeroko rozumianych usług społecznych umożliwiają utworzenie miejsc pracy oraz stosowanie elastycznych form zatrudnienia dla osób, będących najtrudniejszą grupę klientów dla publicznych służb zatrudnienia[1]. Przed 2004 r., architektura instytucji wsparcia dla osób potrzebujących pomocy państwa z uwagi na pozostawanie w „stanie bezrobocia" oraz będących jednocześnie na „utrzymaniu pomocy społecznej", składała się z dwóch podstawowych filarów. Okres pięciu lat, to okres wprowadzenia do tej „architektury" uzupełniającego filaru reintegracji społeczno – zawodowej, którego podstawowymi podmiotami stają się właśnie centra i kluby integracji społecznej. Dzięki ustawie o zatrudnieniu socjalnym nastąpiło zbliżenie współpracy pomiędzy instytucjami tych trzech filarów.

Rys 1.

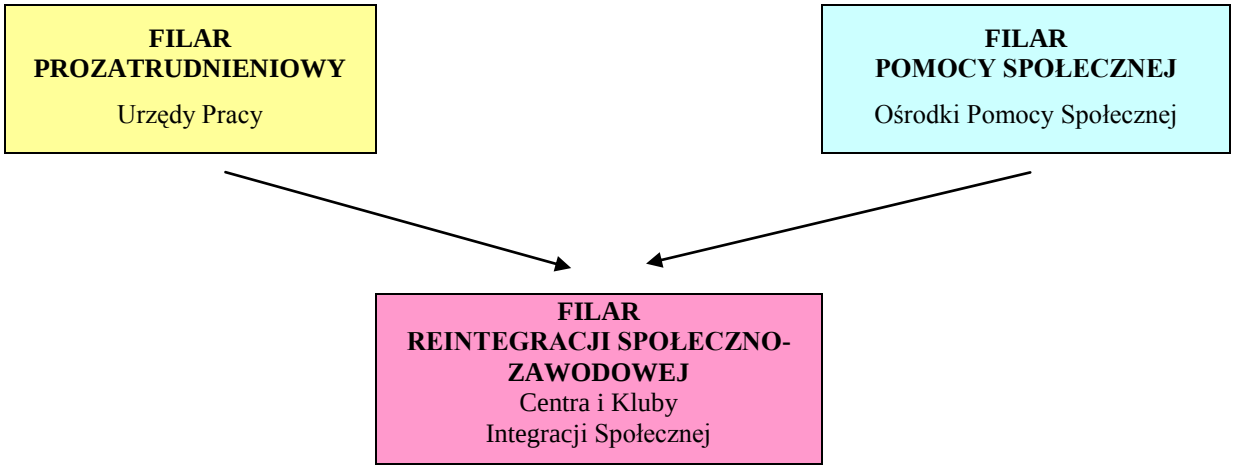

W połowie 2009 r. okazało się, że autorzy zmian w systemie finansów publicznych nie przewidzieli powstania kłopotliwej sytuacji dla samorządowych instytucji tworzących centra integracji społecznej (wójt, burmistrz, prezydent miasta), polegającej na nie wskazaniu alternatywnych wariantów likwidacji formy „gospodarstwa pomocniczego". Autorzy zmian w systemie finansów publicznych nie uwzględnili również efektów działalności centrów integracji społecznej, a wśród nich, że:

[1] C. Miżejewski: *Polityka społeczna wobec sektora ekonomii społecznej*, Ekonomia Społeczna Teksty 2006, ww.ekonomiaspoleczna.pl.

- Liczba osób kończąca pozytywnie zajęcia reintegracji społecznej i zawodowej w 2008 r. wyniosła ponad 60 % liczby uczestników,
- Przeciętny wskaźnik ponownego zatrudnienia na otwartym rynku pracy wśród osób pozytywnie kończących zajęcia w centrach wynosi 70%,
- Centra to również miejsca pracy na lokalnych rynkach pracy nie tylko dla specjalistów, ale również dla samych uczestników zajęć.

W wyniku przyjęcia przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, likwidującej formę „gospodarstwa pomocniczego" (funkcjonowała tylko do końca 2010 r.) powstał jak wspomniano problem dla funkcjonujących samorządowych CIS, polegający na braku propozycji analogicznej formy organizacyjno-prawnej, pozwalającej na wygospodarowywanie własnych środków finansowych z przeznaczeniem na pokrycie kosztów działalności, równocześnie gwarantującej ciągłość realizacji projektów współfinansowanych ze środków EFS oraz uznającej dotychczasowy dorobek likwidowanej jednostki (chodzi o ewentualne uznanie osiągnięć przy przejęciu zadań CIS przez inną instytucję, np. organizację pozarządową). Ustawodawca nie przewidział sposobu przekształcenia i dalszych losów samorządowych centrów. Tak postawiona sprawa w ocenie wielu specjalistów z dziedziny polityki społecznej mogła doprowadzić do likwidacji tych ważnych placówek w „architekturze" usług socjalnych.

Sytuacja ta, była w 2009 r. przedmiotem dużego zaangażowania resortu pracy i polityki społecznej w doprowadzeniu do utrzymania centrów samorządowych. Zdaniem Pani Minister Jolanty Fedak przedstawionym w odpowiedzi na Interpelację nr 7656 *„Centra integracji społecznej pełnią ważne społecznie funkcje, w związku z tym ich likwidacja byłaby niecelowa. W tej sytuacji konieczne jest określenie przyszłego kształtu centrów. Gminy powinny mieć możliwość wyboru przyszłej formy organizacyjnej centrów, jednak w chwili obecnej ten wybór jest bardzo ograniczony. Jedyną możliwością wydaje się przekazanie centrów do prowadzenia organizacjom pozarządowym. Nie w każdej gminie jednak istnieją organizacje zdolne do prowadzenia tego typu działalności, w związku z tym wskazane byłoby umożliwienie dalszego funkcjonowania gospodarstw pomocniczych w ograniczonym zakresie (poprzez wprowadzenie do ustawy o finansach publicznych zapisu o funkcjonowaniu samorządowych gospodarstw pomocniczych w przypadkach określonych w odrębnych ustawach lub w przypadkach realizacji celu integracji zawodowej i społecznej)".* Dzięki wspólnym działaniom, parlamentarzystów z Sejmowej Komisji Polityki Społecznej i Rodziny, przedstawicieli samorządowych centrów, stanowisku Wspólnej Komisji Rządu i Samorządu Terytorialnego oraz przedstawicielom Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, przygotowano projekt drugiej nowelizacji ustawy o zatrudnieniu socjalnym, który ostatecznie został przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przyjęty w dniu 24 czerwca 2010 r.

Najistotniejsze zmiany drugiej noweli to:

1. **Nowa forma organizacyjna – samorządowy zakład budżetowy –** wprowadzono rozwiązania prawne umożliwiające samorządowi terytorialnemu dokonywanie przekształceń działających centrów z formy „gospodarstwa pomocniczego" w autonomicznie wybrane warianty organizacyjne: (a) samorządowy zakład budżetowy, lub (b) jednostkę budżetową. Decyzja o jednej z tych form pozostawiona została samorządowi terytorialnemu z uwagi na fakt, że to właśnie samorząd wie najlepiej jak forma prawno-organizacyjna gwarantuje najefektywniejsze rozwiązania w sferze problemów społecznych w skali lokalnej oraz prowadzenia aktywnej polityki społecznej. Forma „samorządowy zakład budżetowy" o również wybór rozwiązania zmuszającego centra do prowadzenia przez nie własnej działalności wytwórczej, handlowej i usługowej (art. 9 ustawy o zatrudnieniu socjalnym), a więc odciążania budżetów gmin (50% kosztów działalności pokrywa dotacja samorządu) i pozwalającego wygenerować uzupełniające środki finansowe. Dla większości działających samorządowych centrów integracji społecznej, przyjęcie tej nowej formuły nie było problemem.
2. **Powiat i województwo mogą tworzyć centra –** stworzono dla samorządu terytorialnego możliwość tworzenia na „wyższym szczeblu" centrów. Już jedno takie działało od 2005 r. w wyniku porozumienia kilku gmin jednego powiatu – Łobez.
3. **Przejęcie praw majątkowych oraz ciągłość projektów EFS** – pozwolono przekształconym centrom (lub przejmującym obowiązki) zachować prawa i obowiązki dotychczasowego centrum integracji społecznej, a także utrzymać wcześniej nadany status centrum integracji społecznej.

To rozwiązanie prawne jest istotnym elementem zapewniającym ciągłość świadczenia usług reintegracji społeczno-zawodowej, w tym również w zakresie realizacji projektów EFS. Jest to o tyle ważne, iż podmioty te posiadają istotne sukcesy również w realizacji zadań publicznych. Natomiast gdyby pozostawiono propozycje z ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych mogłoby to z kolei spowodować powstanie nowych podmiotów „bez historii" i wymaganego często przy realizacji zadań (projektów EFS) doświadczenia, które jest wymogiem w ubieganiu się o realizację zadania publicznego.

4. **Możliwość przekazania centrów do organizacji pozarządowych –** samorząd terytorialny zyskał możliwości podjęcia decyzji o przekazaniu prowadzenia utworzonego przez siebie podmiotu usług reintegracji społecznej i zawodowej, wybranej organizacji pozarządowej.

Trzecia nowelizacja ustawy o zatrudnieniu socjalnym – projekt z 28 lutego 2011 r. (druk sejmowy 4047).

Kolejna, **trzecia nowelizacja ustawy, jaka** została przygotowywana z początkiem 2011 r. dotyczy kilku istotnych kwestii, porządkujących segmenty aktywnej polityki społecznej w sferze zatrudnienia socjalnego, a także przy okazji spółdzielczości socjalnej. Proponowane zmiany zmierzają do wprowadzenia spójnego systemu monitoringu regulacji, który powinien dostarczać niezbędnych danych dla decyzji strategicznych w obszarze zatrudnienia socjalnego.

Przygotowane zmiany dotyczą m. in. takich kwestii jak:

1. **Definicja podmiotów uprawnionych do tworzenia Centrów i Klubów Integracji Społecznej.** Dotychczasowa definicja odnosząca się do pojęcia organizacji pozarządowej nie wyłączała z jej zakresu podmiotów takich jak: partie polityczne, związki zawodowe, organizacje pracodawców, samorządy zawodowe oraz fundacje utworzone przez partie. Z tą zmianą związana jest druga sprawa, która zezwala na tworzenie centrów integracji społecznej niektórym podmiotom, które zgodnie z art. 3 ust. 3 pkt 1 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie mogą prowadzić działalność pożytku publicznego. Dotyczy to organizacji kościelnych, jak również spółdzielni socjalnych, które na użytek ustawy o zatrudnieniu socjalnym zostały ograniczone do spółdzielni socjalnych tworzonych przez osoby prawne.
2. **Odróżnienie statusu uczestnika zajęć od osoby, która ukończyła te zajęcia –** pojęcie „**absolwent".** Kwestia ta wiąże się z procesem ubiegania się o dotację z Funduszu Pracy na założenie spółdzielni socjalnej, bowiem nieprecyzyjne przepisy uniemożliwiają obecnie m.in. faktyczne podjęcie aktywności w formie spółdzielni socjalnej. Uczestnicy zajęć zostają wykreśleni z rejestru bezrobotnych, a tym samym nie mogą się następnie ubiegać np. o dotację z Funduszu Pracy. Dlatego też, proponuje się stworzenie prawnej sytuacji umożliwiającej uczestnikom posiadającym status poszukującego pracy otrzymanie wsparcia na utworzenie spółdzielni, bez potrzeby fikcyjnej rejestracji w powiatowym urzędzie pracy jako osoba bezrobotna.
3. **Organizacja staży dla bezrobotnych w organizacjach pozarządowych prowadzących klub.** W klubach można organizować programy rynku pracy: prace społecznie użyteczne lub roboty publiczne. Wiele organizacji pozarządowych (stowarzyszeń), prowadzących kluby integracji społecznej było również miejscem odbywania staży, najczęściej przez bezrobotnych absolwentów szkół o kierunkach humanistycznych (np. socjologia, psychologia, resocjalizacja, pedagogika). Liczba stażystów przekraczała niejednokrotnie liczbę pracowników zatrudnionych w organizacjach pozarządowych (np. księgowy, pracownik socjalny), pełniąc wiodące role „zawodowe" z uwagi na posiadane kwalifikacje zawodowe w organizacji specjalistycznych zajęć dla bezrobotnych uczestników klubów integracji społecznej. Zmiana przepisów w zakresie

odbywania staży, jaka miała miejsce po 20 sierpnia 2009 r. bardzo „mocno" ograniczyła możliwości do organizowania staży w organizacjach pozarządowych, szczególnie w odniesieniu do małych miejscowości (np. w gminach wiejskich). Proponowana zmiana, rozszerza katalog instrumentów rynku pracy, jakie mogą być stosowane w obszarze usług reintegracji społecznej i zawodowej. Zmiana ta pozwoliłaby organizować staże w tych organizacjach pozarządowych, które dysponując klubem integracji społecznej byłby w stanie zapewnić wyższy poziom zajęć reintegracji społecznej (instruktorzy zajęć - stażyści o odpowiednim profilu kwalifikacyjnym), jak również wzmocnić jakość segmentu zajęć reintegracji zawodowej, przy jednoczesnym tworzeniu nowych miejsc „pracy lub stażu".

4. **Krajowe rejestry klubów**. Brak danych o klubach, oraz niewiedza w poszczególnych regionach kraju o liczbie działających jednostek usług reintegracji społecznej i zawodowej jest utrudnieniem dla prowadzenia spójnej polityki w obszarze zatrudnienia socjalnego.
5. **System monitorowania ustawy**. To postulat, którego uzasadnienie tkwi w fakcie konieczności śledzenia efektywności rozwiązań ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz dostarczania większego zasobu informacji zarówno dla ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego, jaki i dla bezpośrednich realizatorów usług reintegracji społecznej i zawodowej.

2. Kryteria oceny wniosków o nadanie statusu Centrum - dorobek Zespołu doradczego ministra ds. zabezpieczenia społecznego z 2004 r.

Ustawa o zatrudnieniu socjalnym zawierała przejściowy przepis – *art. 28, (cyt.): „Art.28. Do dnia 31 grudnia 2004r. nadanie statusu Centrum wymaga pozytywnej opinii ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego."* – który pozwolił wypracować w praktyce uniwersalne kryteria oceny wniosków o nadanie statusu Centrum oraz wskazać na potrzebę współpracy specjalistów z różnych dziedzin na etapie oceny przedsięwzięcia zmierzającego do powołania centrum.

Pierwsze wnioski o nadanie statusu Centrum, jakie były formułowane w II połowie przez instytucje tworzące stały się „poligonem" doświadczalnym, na którym wydawane opinie ministra właściwego ds. zabezpieczenia były również wskazówkami merytorycznymi dla kolejnych wnioskodawców, jaki i wydziałów polityki społecznej urzędów wojewódzkich, przyjmujących te wnioski.

Opinie ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego były przygotowywane przez Zespół ds. opiniowania wniosków o nadanie statusu Centrum Integracji Społecznej, który został powołany w 2004 r. na podstawie Zarządzenia Nr 10 Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 lutego 2004r., oraz po dokonanych zmianach w maju 2004 roku w administracji rządowej na podstawie Zarządzenia z dnia 2 maja 2004r. Ministra Polityki Społecznej.

W skład zespołu weszli przedstawiciele: administracji publicznej, samorządu oraz sektora pozarządowego, którzy reprezentowali takie instytucje jak:

a) Ministerstwo Polityki Społecznej –Departament Pomocy i Integracji Społecznej oraz Departament Pożytku Publicznego,
b) Ministerstwo Gospodarki i Pracy - Departament Rynku Pracy,
c) samorząd terytorialny - Związku Miast Polskich,
d) organizacje pozarządowe - Związek Organizacji na Rzecz Zatrudnienia Socjalnego.

Zespół zakończył swoją działalność raportem, zawierającym uniwersalne wskazówki oceny wniosków o nadanie statusu Centrum. Raport ten został przekazany do wszystkich Wydziałów Polityki Społecznej, Urzędów Wojewódzkich oraz Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej.

Ten materiał okazał się niezwykle przydatnym dla tych, którzy przygotowywali decyzje wojewodów o nadaniu statusu. W katalogu kryteriów oceny wniosków umieszczono następujące pozycje:

Kryteria, którymi należy kierować się przy ocenie wniosków o nadanie statusu Centrum

(wskazówki dla Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich)

- **Spójności i komplementarności usług CIS** - instytucja wnioskująca powinna tworzyć taki program, który miałby na celu zapewnienie uczestnikom zajęć w Centrum udział w reintegracji społecznej i zawodowej. Oznacza to, że istotnym elementem wniosku, jest taka konstrukcja planu zajęć, która uwzględnia w porównywalnym stopniu aktywizację zawodową (np. warsztaty nauki zawodu) oraz pracę z zakresu reintegracji społecznej (np. grupy wsparcia, warsztaty terapeutyczne). Prezentowany program zajęć powinien być oparty o diagnozę potrzeb przyszłych uczestników.
- **Odpowiednie programy zajęć w CIS** - w związku z różnicami potrzeb, jakie mogą być pomiędzy poszczególnymi grupami uczestników, w tym: poziom kwalifikacji, poziom wykształcenia, stażu pracy, okres korzystania z pomocy społecznej, pozostawania bez pracy itp., należy przygotowanie każdego programu zajęć, poprzedzić wnikliwą diagnozą potrzeb uczestników. Tak, więc musi na samym wstępie zostać nawiązana współpraca z ośrodkiem pomocy społecznej dla określenia nie tylko liczby przyszłych uczestników, ale również dla określenia ich podstawowych potrzeb. Pierwszy kontakt wnioskodawcy powinien także dotyczyć powiatowego urzędu pracy w odniesieniu do osób zarejestrowanych jako bezrobotne, mogące być skierowane do zajęć w Centrum. W tym miejscu bardzo ważną rolę będzie odgrywała opinia pracownika socjalnego, psychologa lub doradcy zawodowego.
- **Doświadczenie wnioskodawcy** - praca z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym jest działaniem trudnym, często skomplikowanym i wymagającym doświadczenia w pracy socjalnej. Przy ocenie wniosku celowym byłoby przedstawienie przez instytucję ubiegającą się o nadanie statusu dotychczasowych rekomendacji potwierdzających efekty programów aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych, oraz pomocy w usamodzielnianiu ekonomicznym. Ważnym elementem wniosku jest również doświadczenie partnerskiej współpracy w działaniach na rzecz lokalnych środowisk.
- **Budżet CIS** - planowany budżet powinien być spójny oraz zawierać w załączeniu odpowiednie deklaracje o zabezpieczeniu środków finansowych przez instytucje przekazujące dotacje (marszałek województwa, starosta itp.). Wskazane jest, aby koszty utworzenia i funkcjonowania CIS były rozpisane na pozycje: reintegracja społeczna, reintegracja zawodowa, koszty administracyjne. Wnioskodawca powinien określić źródła finansowania, z podziałem na finansowanie zewnętrzne i własne środki. Wskazane jest ewentualne przedstawienie zamiarów występowania w przyszłości o środki z Europejskiego Funduszu Społecznego. Także ważnym będzie określenie kierunków przyszłej działalności CIS w zakresie wytwórczym, handlowym lub usługowym, bowiem ta działalność będzie decydować o kolejnych możliwościach CIS m. in. w zakresie etapu zatrudnienia wspieranego, kiedy nie uda się zapewnić powrotu uczestnikom na otwarty rynek pracy.
- **Baza lokalowa** – baza ta powinna spełniać wymogi związane z przystosowaniem do nauki zawodu, prowadzenia zajęć terapeutycznych, czynności administracyjnych a także na przykład do spożywania posiłku itp. Wnioskodawcy mogą przedstawić również zamierzenia w zakresie adaptacji bazy lokalowej na potrzeby CIS przy wykorzystaniu bezpośredniego zaangażowania uczestników zajęć (to też rodzaj zajęć reintegracji zawodowej prowadzonej pod nadzorem instruktorów zawodu).
- **Innowacyjność przedsięwzięć** - Ważne, aby wnioski nie były kopią dotychczasowych rozwiązań (już prowadzonych praktyk), ale starały się proponować nowe rozwiązania w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej. Ten element całego przedsięwzięcia jest trudny, lecz byłoby wskazane, aby instytucja tworząca planowała takie zajęcia, które doprowadzają m.in. do wewnętrznej spójności grup uczestników, np.: dopuszczanie powoływania samodzielnych reprezentacji uczestników –

samorząd koleżeński, samorząd uczestników, lub tworzenie własnych grup zbierających dobre praktyki
i doświadczenia – redagowanie własnej „gazetki".

- **Efekty działania -** Wnioskodawca powinien określić sposób ewaluacji funkcjonowania CIS i postępów uczestników zajęć. Konieczny jest stały monitoring przez instruktorów zawodu i terapeutów efektywności ich działań (okresowe ankiety ewaluacyjne, testy, rozmowy z uczestnikami oraz opinie o przebiegu indywidualnych programów zatrudnienia socjalnego). Przykładowe materiały ewaluacyjne powinny być dołączone do wniosku.
- **Lokalizacja CIS -** Przy ocenie wniosku warto zwrócić uwagę na lokalizację przyszłego CIS, czy jest to region szczególnie zagrożony bezrobociem oraz innymi zjawiskami wykluczenia społecznego. Niezmiernie ważnym będzie również możliwość dojazdu uczestników na zajęcia, ewentualnie świadczenie usług CIS na zewnątrz, często może nawet z ewentualnością organizowania zajęć edukacyjnych w miejscu zamieszkania, co szczególnie dotyczy obszarów małomiasteczkowych i wiejskich.

Efektem pracy Zespołu ds. opiniowania wniosków o nadanie statusu Centrum było wydanie w 2004 r. na łączną liczbę 21 ocenianych wniosków 12 pozytywnych opinii, dla pierwszych w kraju Centrów Integracji Społecznej:

Lp.	Nazwa i rodzaj podmiotu	Data otrzymania pozytywnej opinii	Województwo
1.	Prezydent Miasta Olsztyna	5.03.2004 r.	Warmińsko-mazurskie
2.	Prezydent Miasta Torunia	30.03.2004 r.	Kujawsko-pomorskie
3.	Prezydent Miasta Elbląga	15.06.2004 r.	Warmińsko-mazurskie
4.	Burmistrz Bystrzycy Kłodzkiej	20.07.2004 r.	Dolnośląskie
5	Burmistrz Drezdenka	16.11.2004 r.	Lubuskie
6.	Stowarzyszenie PSS „Krąg" w Gorzowie Wlkp.	9.09. 2004 r.	Lubuskie
7.	Caritas Diecezji Kieleckiej	9.09.2004 r.	Świętokrzyskie
8.	Stowarzyszenie „Szkoła Barki im H. CH. Kofoeda" w Poznaniu	6.10. 2004 r.	Wielkopolskie
9.	Prezydent Miasta Zielona Góra	28.12. 2004 r.	Lubuskie
10.	Burmistrz Miasta Bytowa	22.12. 2004 r.	Pomorskie
11.	PKPS Stowarz. Charytat.Zarządu Wojewódzkiego w Ostróda	28.12. 2004 r.	Warmińsko- Mazurskie
12.	Burmistrz Byczyny	22.12 2004 r.	Opolskie

3. Formy organizacyjne Centrów i Klubów Integracji Społecznej – przekształcenia legislacyjne 2004-2010.

3.1 Ewolucja form organizacyjnych Centrów Integracji Społecznej

W okresie 2004 – 2011 nastąpiło kilka istotnych zmian o charakterze prawno-organizacyjnym w tworzeniu i funkcjonowaniu centrów integracji społecznej.

Niezmienny pozostał rodzaj instytucji tworzących centra integracji społecznej – samorząd terytorialny i organizacje pozarządowe.

3.1.1 Samorządowe centrum integracji społecznej 2004-2010

Instytucje tworzące: Wójt, Burmistrz, Prezydent Miasta

Forma organizacyjna: Gospodarstwo Pomocnicze

Charakterystyka formy organizacyjnej:

Gospodarstwo Pomocnicze – Forma Samorządowego

Centrum Integracji Społecznej do końca 2010 r.

Gospodarstwo Pomocnicze działo na podstawie przepisów:

- Ustawy z dnia 08 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1591 ze zm.),
- Ustawy z dnia 10 maja 1990r. - przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz. U. Nr 32, poz. 141 z późn. zm.),
- Ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2005r. Nr 249, poz. 2104),
- Statutu jednostki samorządu terytorialnego (gminy, miasta).

Według ustawowej definicji zawartej w art. 26 ust. 1 ustawy o finansach publicznych z 2005 r. gospodarstwem pomocniczym była wyodrębniona z jednostki budżetowej, pod względem organizacyjnym i finansowym, część jej podstawowej działalności lub działalność uboczna. Podstawową różnicę między tą formą organizacyjną a jednostką budżetową wskazywał art. 26 ust. 2 ustawy, który stanowił, że gospodarstwo pomocnicze pokrywa koszty swojej działalności z uzyskiwanych przychodów własnych. Istniała także możliwość otrzymywania przez gospodarstwa dotacji przedmiotowych z budżetu samorządu terytorialnego a także jednorazowych dotacji na wyposażenie w środki obrotowe. Gospodarstwo Pomocnicze prowadziło działalność na podstawie rocznego planu finansowego, obejmującego następujące pozycje:

- przychody własne
- dotacje z budżetu jednostki budżetowej
- wydatki będące kosztami
- rozliczenie z budżetem (stan należności i zobowiązań na początek i na koniec okresu rozliczeniowego)

Forma rozliczenia z budżetem: *netto* – wpłaca do budżetu połowę osiągniętego zysku netto.

Na koniec 2010 r. w kraju działało 20 samorządowych centrów integracji społecznej, w tym: Toruń, Wrocław, Zielona Góra, Bydgoszcz, Gmina Słupno, Bytów, Byczyna (woj.opolskie), Chmielno (woj. pomorskie), Gmina Somoniono (woj. pomorskie), Staszów (woj. swiętokrzystkie). Z dniem 31 grudnia 2010 r. część znich została przekształcona w inną formę, a część uległa likwidacji.

Na mocy przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240 oraz z 2010 r. Nr 28, poz. 146), cześć centrów integracji społecznej uległa likwidacji. Dotyczyło to: Lublina, Gmina Słupno (woj. mazowieckie), Ostrowiec Świętokrzyski[2].

3.1.2 Samorządowe centrum integracji społecznej po 2010 r.

Nowelizacja ustawy o zatrudnieniu socjalnym z 2010 r. – ustawa z dnia 22 lipca 2010 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r. Nr 152, poz. 1020)[3], wprowadziła nowe instytucje tworzące dla samorządu terytorialnego oraz nowe formy organizacyjne w miejsce „gospodarstwa pomocniczego:

[2] Informacja MPIPS nt: Instytucje Aktywnej Integracji Społecznej i Zawodowej – Centra Integracji Społecznej w 2010 r., na podstawie sprawozdań wojewodów, Warszawa, lipiec 2011 r.

[3] Niniejszą ustawą zmieniono ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych oraz ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. - Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych.

Instytucje tworzące: Jednostka samorządu terytorialnego: Gmina, Powiat, Województwo (wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta, marszałek województwa)

Forma organizacyjna: Jednostka budżetowa, Samorządowy Zakład Budżetowy **(**ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych –Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1240).

Charakterystyka formy organizacyjnej:

Jednostka Budżetowa – Samorządowy Zakład Budżetowy –

Formy Samorządowego Centrum Integracji Społecznej po 2010 r.

Jednostka budżetowa - jednostka organizacyjna sektora finansów publicznych nieposiadająca osobowości prawnej, która pokrywa swoje wydatki bezpośrednio z budżetu, a pobrane dochody odprowadza na rachunek odpowiednio dochodów budżetu jednostki samorządu terytorialnego (rozliczenie brutto – pełnymi kwotami). Działa na podstawie statutu określającego w szczególności jej nazwę, siedzibę i przedmiot działania, a postawą gospodarki finansowej jest plan dochodów i wydatków zwany "planem finansowym jednostki budżetowej".

CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ W CHEŁMIE

Centrum Integracji Społecznej w Chełmie powstało w sierpniu 2006 roku. Centrum Integracji Społecznej zostało powołane przez Prezydenta Miasta Chełm, Zarządzeniem Nr 855/06 z dnia 18 maja 2006 r. Do końca 2010 roku Centrum działało na zasadach gospodarstwa pomocniczego Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie. Od stycznia 2011 roku Centrum jest jednostką organizacyjną Miasta Chełm, nieposiadającą osobowości prawnej, prowadzącą działalność w formie jednostki budżetowej, (Uchwała Nr LVI/504/10 Rady Miasta Chełm z dn. 28 października 2010 r). Podstawą prawną działania Centrum jest ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym.

Samorządowy zakład budżetowy – tworzy go organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego. Tworząc taki zakład określa się: nazwę i siedzibę zakładu, przedmiot jego działalności, źródła przychodów własnych zakładu, stan wyposażenia zakładu w środki obrotowe, składniki majątkowe przekazane na użytkowanie oraz zasady polityki finansowej wobec jednostki samorządu terytorialnego. Likwidując samorządowy zakład budżetowy określa się przeznaczenie mienia znajdującego się w użytkowaniu tego zakładu. Przekształcenie takiego zakładu w inną formę organizacyjno-prawną wymaga jednak uprzednio jego likwidacji. Zakład taki wykonuje zadania odpłatnie, pokrywając koszty swojej działalności zazwyczaj z przychodów własnych. Podstawą gospodarki finansowej samorządowego zakładu budżetowego jest roczny plan finansowy obejmujący przychody, w tym dotacje z budżetu jednostki samorządu terytorialnego, koszty i inne obciążenia, stan środków obrotowych, stan należności i zobowiązań na początek i koniec okresu oraz rozliczenia z budżetem jednostki samorządu terytorialnego. Samorządowy zakład budżetowy wpłaca do budżetu jednostki samorządu terytorialnego nadwyżkę środków obrotowych ustaloną na koniec okresu sprawozdawczego, chyba, że organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego postanowi inaczej. W planie finansowym zakładu mogą nastąpić zmiany w ciągu roku w przypadku realizowania wyższych od planowanych przychodów i kosztów, ale pod warunkiem, że nie spowoduje to zmniejszenia wpłat do budżetu jednostki samorządu terytorialnego ani zwiększenia dotacji z tego budżetu. Zakład ten może otrzymywać z budżetu jednostki samorządu terytorialnego dotacje: przedmiotowe, celowe na zadania bieżące, finansowane z udziałem środków pochodzących ze źródeł zagranicznych niepodlegające zwrotowi, dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji, podmiotową oraz jednorazową na pierwsze wyposażenie w środki obrotowe. **Dotacje dla samorządowego zakładu budżetowego nie mogą przekroczyć 50% kosztów jego działalności**, za

wyjątkiem dotacji inwestycyjnych oraz dotacji otrzymywanych w związku z realizacją projektu lub zadania współfinansowanego ze środków pochodzących z funduszy strukturalnych lub Funduszu Spójności Unii Europejskiej.

CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ W BYDGOSZCZY

Centrum Integracji Społecznej im. Jacka Kuronia w Bydgoszczy na mocy Uchwały LXVII/1153/10 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 27 października 2010 r. zostało przekształcone w samorządowy zakład budżetowy.

CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ WE WROCŁAWIU

Zgodnie z uchwałą nr LV/1694/10 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 14 października 2010 r. w sprawie utworzenia samorządowego zakładu budżetowego o nazwie Centrum Integracji Społecznej w wyniku przekształcenia Centrum działającego w formie gospodarstwa pomocniczego przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej we Wrocławiu, z dniem 1 stycznia 2011 r. utworzono samorządowy zakład budżetowy, który przejął prawa i obowiązki, należności i zobowiązania Centrum Integracji Społecznej działającego w formie gospodarstwa pomocniczego przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej.

3.1.3 Przekazanie samorządowego centrum integracji społecznej po 2010 r.

Zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 22 lipca 2010 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu socjalnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r. Nr 152, poz. 1020), samorząd terytorialny szczebla gminnego, który posiadał centrum integracji społecznej prowadzone w formie gospodarstwa pomocniczego mógł do dnia 31 grudnia 2010 r., przekazać prowadzenie tego centrum podmiotowi zaliczanemu do organizacji pozarządowych. Podmiot, który zdecydował się przejąć prowadzenie centrum integracji społecznej z mocy ustawy przejmuje prawa i obowiązki dotychczasowego centrum integracji społecznej, w tym status określony w poprzedniej decyzji wojewody. Tym samym zachowana została ciągłość realizacji na przykład projektów współfinansowanych ze środków EFS. Takie przekazanie nastąpiło w Toruniu, gdzie Prezydent Miasta powierzył prowadzenie Centrum Integracji Społecznej „CISTOR" organizacji społecznej. Oto skrót działalności tego centrum:

CISTOR TORUŃ

W dniu 1 maja 2010 r. Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne (obecna nazwa CISTOR Stowarzyszenie Partnerstwo Spoleczne) przejęło zadania dotychczas wykonywane przez Centrum Integracji Społecznej CISTOR. Stowarzyszenie przejęło wszystkich pracowników, składniki majątku oraz wszystkie zadania związane z prowadzeniem reintegracji zawodowej i społecznej oraz z prowadzeniem usług. W dniu 1 kwietnia 2010 r. Wojewod Kujawsko-Pomorski wydał decyzję o przyznanie statusu Centrum, znak: WPS/DT.VII.KM.9024-5/10. CISTOR istniał od 1 maja 2004 roku do 30 kwietnia 2010 r. na zasadach gospodarstwa pomocniczego Urzędu Miasta Torunia. W kwietniu 2004 r. Wojewoda nadał status CIS. W dniu 30 kwietnia 2010 r. zgodnie z przepisami ustawy o finansach publicznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241) oraz na podstawie Zarządzenia nr 25 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 02.02.2010 r. Centrum Integracji Społecznej CISTOR Gospodarstwo Pomocnicze Urzędu Miasta Torunia zostało zlikwidowane. W dniu 1 kwietnia 2010 roku otrzymało od Wojewody Kujawsko-Pomorskiego decyzję o przyznanie statusu Centrum Integracji Społecznej, znak: WPS/DT.VII.KM.9024-5/10.

3.1.4 Centra prowadzone przez organizacje pozarządowe

Na koniec 2010 r. organizacje pozarządowe prowadziły 50 centrów integracji społecznej, wśród których najbardziej doświadczone to ośrodki w Poznaniu (Fundacja „Barka'), w Kielcach (Caritas Diecezji Kieleckiej), Strzelce Opolskie. Prowadzenie centrum przez organizacje pozarządowe wymaga wyodrębnienia w strukturach organizacji na mocy uchwały członków danej organizacji (lub zarządu) tego podmiotu oraz wprowadzenia obowiązku wyodrębnienia księgowo - finansowego. Wyodrębnienie to ma na celu umożliwienie określania przychodów, kosztów i wyników wobec przepisów ustawy o rachunkowości.

PRZYKŁADOWY SCHEMAT STRUKTURY ORGANIZACYJNEJ CENTRUM

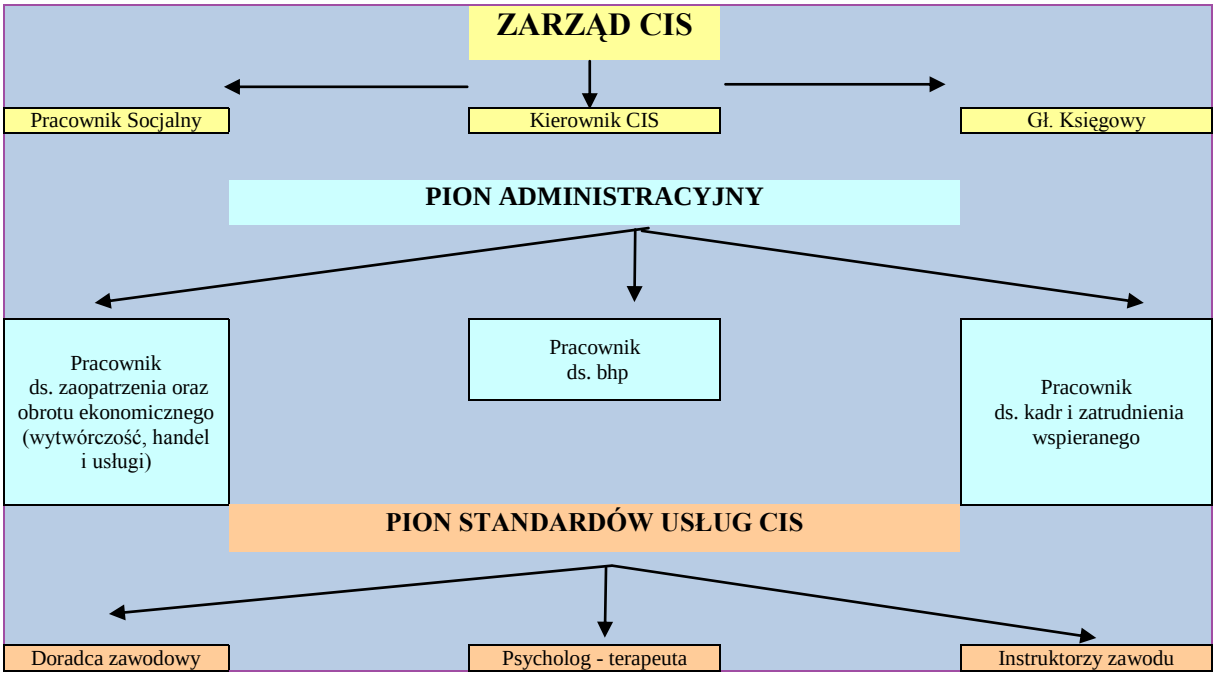

PRZYKŁADOWE WYMOGI DOBORU KADRY CENTRUM

Stanowisko	Wymogi
Kierownik Centrum	Wykształcenie wyższe, co najmniej 5-letni staż pracy na stanowiskach kierowniczych. Zadania: planowanie, koordynowanie, współdziałanie, nadzorowanie i wytyczanie kierunków działania CIS.
Główny księgowy	Wykształcenie wyższe ekonomiczne, co najmniej 5-letni staż pracy na stanowiskach kierowniczych w służbach finansowo – księgowych.
Pracownik ds. kadr i zatrudnienia wspieranego	Wykształcenie średnie – pożądane wyższe, co najmniej 3-letni staż pracy. Umiejętność współpracy z podmiotami na rynku pracy.
Instruktor zawodu	Wykształcenie średnie zawodowe – pożądane wyższe zawodowe uprawnienia pedagogiczne, co najmniej 5-letni staż pracy na podobnym stanowisku. Dysponuje wiedzą z zakresu: praktycznej nauki zawodu w danej specjalności. Podstawy pedagogiki oraz podstaw psychologii i socjologii, rynku pracy itp.
Psycholog – terapeuta	Wykształcenie wyższe psychologiczne, posiada uprawnienia do prowadzenia psychoterapii, co najmniej 5-letni staż pracy w zawodzie oraz wiedzę z zakresu: metod i technik psychoterapii, rozwiązywania problemów społecznych z zakresu uzależnień;
Doradca zawodowy	Wykształcenie wyższe, preferowane wyższe kierunkowe: doradztwo zawodowe, psychologia, socjologia, pedagogika, co najmniej 3-letni staż pracy w zawodzie doradcy.
Pracownik socjalny	Wykształcenie średnie z dyplomem uzyskania tytułu zawodowego w zawodzie pracownika socjalnego – pożądane wyższe kierunkowe, co najmniej 5-letni staż pracy w ośrodkach pomocy społecznej.

3.2 Modele organizacyjne Klubów Integracji Społecznej

Ustawa o zatrudnieniu socjalnym nie precyzuje dokładnie tego podmiotu pod względem definicyjnym. Praktyka okresu 2004-2010 przyniosła nieformalną definicję tego podmiotu zatrudnienia socjalnego, stwierdzając że Klub Integracji Społecznej (dalej: KIS) to jednostka organizacyjna, której zasadniczym celem jest realizacja działań umożliwiających udzielenie indywidualnym osobom oraz członkom ich rodzinom pomocy:

a) w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej,

b) w powrocie do pełnienia ról społecznych w miejscu zamieszkania,

c) oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako podstawowej wartości na rynku pracy.

Tak przyjmowana definicja KIS nie odróżnia tego podmiotu od CIS-u. Dopiero dodając takie elementy jak: skala organizacyjna podmiotu, reguły i procedury tworzenia, zasady finansowania oraz zasady uczestnictwa w zajęciach pokazują, że KIS to „mniejszy" podmiot, mniej sformalizowany w strukturze organizacyjnej.

W Klubie udzielane jest wsparcie rozpoczynające się od integrowania się grup osób zazwyczaj o podobnych trudnościach i problemach życiowych, które chcą samoorganizować się oraz podejmować wspólnie przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, zmierzające do m.in. tworzenia własnych miejsc pracy lub grup samopomocowych. Stąd też, klub to w zasadzie grupa osób, dobrowolnie przystępująca do skorzystania z ewentualnej pomocy prawnej, ekonomicznej i innej.

Nie jest to jednak do końca teza prawdziwa. Dlaczego? Odpowiedź tkwi w sprawie kontraktu socjalnego, który już nie jest taką dobrowolnością.

Artykuł 18 tej ustawy o zatrudnieniu socjalnym wskazuje podmioty, które mogą tworzyć kluby, a więc mogą to być: gmina i organizacja pozarządowa, w rozumieniu przepisów ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W pierwszej wersji ustawy o zatrudnieniu socjalnym, uchwalonej przez Sejm RP w dniu 13 czerwca 2003 r. wskazywano jednak 3 instytucje tworzące klub. Były to: gmina, ośrodek pomocy społecznej oraz organizacja pozarządowa. Zamysł ten odzwierciedlał 3 podstawowe modele organizacyjne tworzenia klubu, ale w świetle obowiązującego prawa o samorządzie terytorialnym, ośrodek pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną gminy tak, więc samodzielne tworzenie przez OPS klubu
i tak musiało być poparte uchwałą Rady Gminy.

Od strony legislacyjnej przy pierwszej nowelizacji ustawy, jaka miała miejsce 15 lipca 2007 r. naprawiono „niedopatrzenie prawne". Przepis art. 18 ma zasadnicze znaczenie dla procesu tworzenia oraz organizowania działalności klubu, jednakże w ostatnim czasie, a zwłaszcza na przełomie 2009/2010 pojawiły się propozycje uzupełnienia przepisów o klubach. Te propozycje dotyczą m. in:

- prowadzenia w kraju rejestru klubów integracji społecznej,
- uzyskiwania przez ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego informacji o liczbie faktycznie działających w danym roku klubów,
- potwierdzania stanu przygotowania instytucji tworzącej klub do świadczenia usług i pewnych gwarancji jakości ich wykonywania (rodzaj certyfikatu).

Propozycje te pojawiły się sytuacji, kiedy w latach 2008-2010 stworzono możliwości powoływania KIS-ów w ramach projektów EFS dla różnych podmiotów, zaliczanych do organizacji pozarządowych, które nie są związane, na co dzień z obszarem wsparcia i pomocy społecznej.

Przepis art. 18 ustawy o zatrudnieniu na dzień dzisiejszy określa dwie instytucje mogące tworzyć i prowadzić klub:

- Gmina, przy czym Rada Gminy może upoważnić kierownika jednostki organizacyjnej, czyli Ośrodek Pomocy Społecznej do utworzenia klubu,
- Organizacja pozarządowa.

3.2.1 Samorządowy Klub Integracji Społecznej

Podstawą utworzenia przez gminę Klubu Integracji Społecznej, oprócz wskazanego powyżej art. 18 ustawy o zatrudnieniu socjalnym jest art. 9 ust 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym stanowiący, iż w celu wykonywania zadań gmina może tworzyć jednostki organizacyjne, a także zawierać umowy z innymi podmiotami, w tym z organizacjami pozarządowymi.

Zgodnie z tym przepisem KIS prowadzony przez gminę, może działać jako gminna jednostka organizacyjna. Musi być jednak zachowana procedura powołania takiej jednostki. Powołanie klubu w takim trybie jest porównywalne z utworzeniem szkoły gminnej, gminnej biblioteki czy też ośrodka pomocy społecznej.

Utworzenie jednostki następuje uchwałą Rady Gminy o powołaniu nowej jednostki organizacyjnej gminy z określeniem jej osobowości prawnej, zadań i kompetencji oraz własnym budżetem. Wykonanie takiej uchwały Rada Gminy powierza Wójtowi, który musi m.in. zatrudnić kierownika jednostki – Klubu Integracji Społecznej.

Następnie Kierownik KIS powinien skompletować kadrę klubu. Ze względu na specyfikę prowadzonej działalności przez klub (zadania ustawy o zatrudnieniu socjalnym) oraz skomplikowany charakter powoływania wyodrębnionych jednostek organizacyjnych samorządu gminy, uznać należy, że **lepszym rozwiązaniem jest prowadzenie klubu przez istniejącą już jednostkę organizacyjną gminy, zajmującą się statutowo pomocą społeczną** – czyli ośrodek pomocy społecznej.

Samorządowy Klub Integracji Społecznej

Art.18 ustawy o zatrudnieniu socjalnym

Ośrodek Pomocy Społecznej może prowadzić KIS jako:

a) wyodrębnioną część Działu Pomocy Środowiskowej, co może być uzasadnione zakresem obowiązków i kwalifikacjami pracowników zatrudnionych w tym dziale,

b) lub utworzyć nową komórkę o nazwie „klub integracji społecznej”. T

Rozwiązanie takie jest najlepsze, ze względu na obowiązujące przepisy prawa, które nie wymagają wyodrębnienia KIS-u od organu prowadzącego, nie musi mieć także nadanego statusu jak w przypadku tworzenia wyodrębnionych jednostek organizacyjnych gminy.

W przypadku Ośrodka Pomocy Społecznej podstawą utworzenia i prowadzenia klubu jest art. 15 pkt. 6 ustawy o pomocy społecznej mówiący, że pomoc społeczna polega w szczególności na rozwijaniu nowych form pomocy i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Dlatego też, pierwszym krokiem przy tworzeniu klubu w ramach struktur ośrodka powinno być uzupełnienie (oczywiście, jeżeli jest taka potrzeba) statutu OPS uchwałą Rady Gminy wprowadzającą nowe zadanie dla OPS-u. Następnie powinno nastąpić uzupełnienie zapisu regulaminu organizacyjnego poprzez zmianę struktury organizacyjnej OPS, a na podstawie tak zmienionego regulaminu organizacyjnego powinien zostać wyznaczony koordynator i zaangażowanie kadry klubu oraz zatwierdzony regulamin organizacyjny, a także wydzielona w budżecie pozycja dotyczącej kwoty na działalność, KIS.

Klub Integracji Społecznej działający w strukturze organizacyjnej OPS nie posiada osobowości prawnej, nie ma nadanego statusu. Funkcjonuje na podstawie regulaminu organizacyjnego nadanego zarządzeniem Kierownika Ośrodka Pomocy Społecznej a zarządza nim powołany przez Kierownika Koordynator Klubu.

PRZYKŁADOWY SCHEMAT KLUBU DZIAŁAJĄCEGO
W STRUKTURZE OŚRODKA POMOCY SPOŁECZNEJ

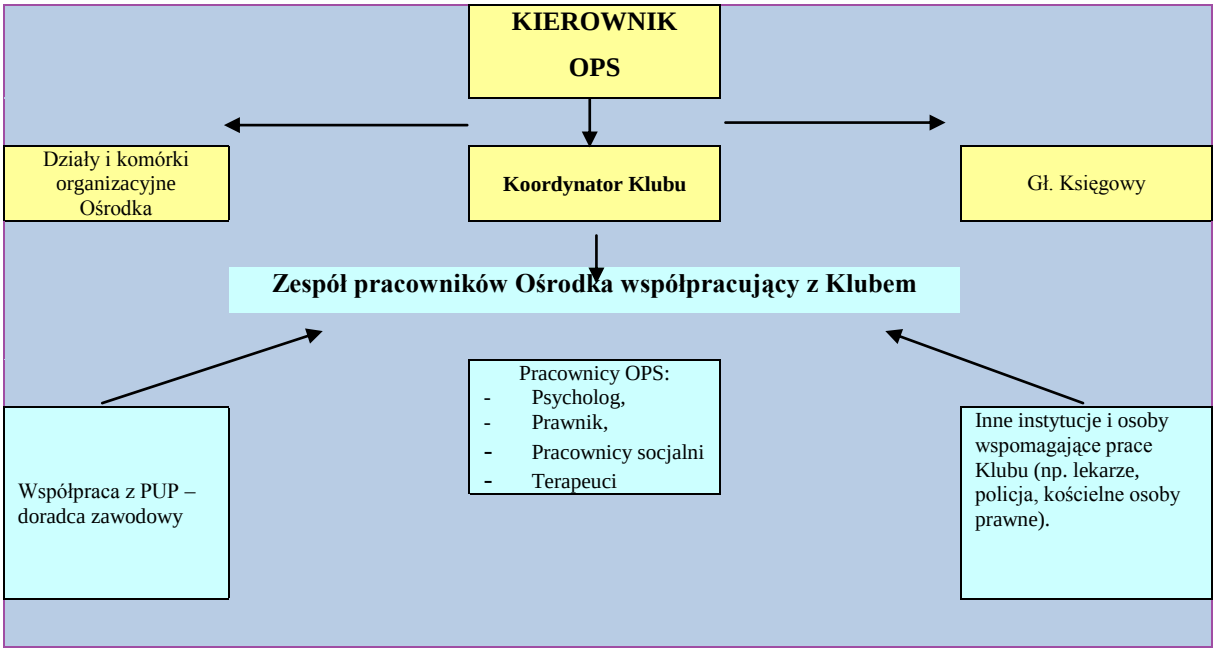

3.2.2 Obywatelski Klub Integracji Społecznej (organizacja pozarządowa)

W przypadku organizacji pozarządowej prowadzenie KIS-u będzie oznaczało prowadzenie jednej z form działalności statutowej organizacji, w tym najlepiej, jeśli będzie to dotyczyło zgodnie z art.4 ust 1. pkt.2 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie zagadnień reintegracji społecznej i zawodowej. Tworzenie KIS musi przebiegać etapowo. Pierwszym krokiem będzie uchwała Zarządu Organizacji o powołaniu nowej struktury organizacyjnej. W zależności od zapisów w statucie poszczególnych organizacji będzie to uchwała Walnego Zebrania Członków organizacji (Zgromadzenia Ogólnego) lub Uchwała Zarządu. Jeśli będzie wymagana zmiana zapisu w statucie to kolejnym krokiem będzie zgłoszenie zatwierdzonych zmian do Krajowego Rejestru Sądowego. Następnie nastąpić powinno określenie zasad funkcjonowania i wskazanie osób odpowiedzialnych za działanie klubu.

PRZYKŁADOWY SCHEMAT KLUBU DZIAŁAJĄCEGO
W STRUKTURZE ORGANIZACJI POZARZĄDOWEJ

Katalog grup kwalifikujących się do uczestnictwa nie jest enumeratywny, co oznacza, że na początku może być to jednorodna grupa osób (np. osoby bezrobotne), a z czasem może następować rozszerzenie o inne kategorie np. matki samotnie wychowujące dzieci. Klub nie musi skupiać wszystkich grup określonych ustawą, jednakże w miarę ustabilizowania swojej działalności dobrze jest, kiedy uczestniczą w jego zajęciach grupy zróżnicowane pod względem swoich dysfunkcji. Nie istnieje uniwersalna recepta na plan zajęć. Wskazanym jest jednak skorzystanie z czterech podstawowych wskazówek:

1. • Proponowany program zajęć powinien być realizowany co najmniej przez kilka miesięcy (choć nie jest to wymóg formalny). Zajęcia w okresach krótszych nie spowodują uzyskania pożądanych celów.

2. • Wobec osób uczestniczących w zajęciach klubu wskazane jest zastosowanie np. edukacji nieformalnej jako narzędzia integracji społecznej. Forma ta zakłada przede wszystkim spełnienie podstawowych potrzeb osób, którym ma służyć. Trudno rozpocząć pracę z ludźmi jeśli w tym samym czasie nie mają co jeść ani gdzie mieszkać. Edukacja nieformalna to planowana, nastawiona na osiągnięcie z góry określonego celu *„nauka poprzez praktykę"*. Metoda polega na interakcji pomiędzy uczniami i konkretnymi sytuacjami, których doświadczają. Nie ma wykładowców dostarczających wiedzę ex-cathedra, zamiast nich są edukatorzy, którzy wraz z uczniami dostarczają sobie nawzajem wiedzy i umiejętności w relacji poziomej. Uczniowie znajdują się w centrum własnego procesu edukacyjnego, a edukatorzy wspierają ich w tym procesie.

3. • To organizowanie zbiorowych form działania, gdzie umiejętności członków grupy służą tworzeniu sieci wzajemnych kontaktów społecznych. Wzajemne wsparcie, zaradności członków grupy, tworzy drugie pozaekonomiczne jej życie. „Bezgotówkowa" wymiana usług pozwala przetrwać najtrudniejsze chwile. Jest to jedna z technik organizowania *„pomocy dla samopomocy"*.

4. • W proces rekrutacji osób do uczestnictwa w zajęciach klubu powinno się angażować innych lokalnych partnerów (ośrodki pomocy społecznej, centra integracji społecznej czy urzędy pracy), co pozwoli wspólnie układać plany zajęć.

4. Statystyka Centrów Integracji Społecznej 2004-2010[4]

4.1. Liczba Centrów Integracji Społecznej i źródła przychodów finansowych

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2003 r., Nr 122, poz. 1143 z późn. zm.) umożliwiła powstawanie jednostek organizacyjnych, świadczących usługi z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej – Centrów Integracji Społecznej – zarówno w sektorze samorządowym jak i pozarządowym.

Liczba działających centrów integracji społecznej według stanu na 31 grudnia 2010 r. przedstawiała się następująco (dane ze sprawozdań wojewodów):

[4] Dane statystyczne pochodzą z materiałów MPIPS opracowywanych na podstawie sprawozdań wojewodów za okres 2007-2010

Wyszczególnienie	2007 r.	2008 r.	2009 r.	2010 r.
Ogółem	53	59	67	70
Utworzone przez samorząd terytorialny	20	20	20	20
Utworzone przez III sektor	33	39	47	50

Lista działających na koniec 2010 r. centrów integracji społecznej w kraju obejmowała następujące podmioty:

Lp.	Województwo	Nazwa i adres	Instytucja tworząca
1.	Dolnośląskie	ul. 1 Maja 1, 57-500 Bystrzyca Kłodzka	Miasto i Gmina Bystrzyca Kłodzka Samorządowy zakład budżetowy
2.		ul. Strzegomska 49, 53-611 Wrocław	Miasto Wrocław Samorządowy zakład budżetowy
3.	Kujawsko-pomorskie	ul. Smoleńska 43, 85-871 Bydgoszcz	Miasto Bydgoszcz Samorządowy zakład budżetowy
4.		87-220 Szumiłowo 13	Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej w Mieście i Gminie Radzyń Chełmiński
5.		ul. Stokrotkowa 22, 87-100 Toruń	Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne w Toruniu
6.		ul. Wojska Polskiego 17 a, 87-720 Ciechocinek	Fundacja Wschodnio-Europejskiego Centrum Rehabilitacji w Ciechocinku
7.	Lubelskie	ul. Połaniecka 10,22-100 Chełm	Miasto Chełm Samorządowa jednostka budżetowa
8.		ul. Spokojna 2, 20-074 Lublin	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie Zagrożonej Patologią Społeczną POSTIS
9.		Centrum Integracji Społecznej ul. Radości 8, 20-530- Lublin	Prezydent Miasta Lublina Gospodarstwo pomocnicze CIS działał do 15 października 2010 r.
10..	Lubuskie	ul. Teatralna 26, 66-400 Gorzów Wlkp.	Stowarzyszenie Pracowników Służb Społecznych „Krąg”
11.		ul. Marszałkowska 18, 66-530 Drezdenko	Miasto Drezdenko Samorządowy zakład budżetowy
12.		ul. Staszica 4, 65-175 Zielona Góra	Miasto Zielona Góra Jednostka budżetowa
13.		ul. Polna 6, 66-433 Lubiszyn	Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego
14.	Łódzkie	ul. Inowrocławska 5a, 91-020 Łódź	Fundacja Uwolnienie w Łodzi
15.		ul. Biernackiego 4/23, 26-300 Opoczno	Fundacja "Interregion"
16.		ul. Kopiec 17, 97-500 Radomsko	Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne Oddział Terenowy w Radomsku

17.	Małopolskie	ul. Wyspiańskiego 13, 33-300 Nowy Sącz	Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Przedsiębiorczości i Inicjatyw Lokalnych STOPIL
18.		ul. Bolesławska 23, 32-310 Klucze	Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne w Kluczach
19.		ul. Batorego 5, 31-135 Kraków	Stowarzyszenie Aktywizacji Społeczno-Gospodarczej „Małopolskie Forum Pracy”
20.		ul. Bronowicka 73, 30-091 Kraków	Galicyjska Fundacja „Wsparcie, Integracja, Rozwój”
21.		Wieprz 424, 34-122 Wieprz	Stowarzyszenie Pomocy Bezrobotnym i Ich Rodzinom „Nadzieja”
22.	Mazowieckie	ul. Bpa Świrskiego 57, 08-110 Siedlce	Caritas Diecezji Siedleckiej
23.		ul. Warszawska 26a, 09-472 Słupno	Wójt Gminy Słupno Gospodarstwo pomocnicze CIS działał do dnia 31.12. 2010r.
24.		ul. Kościuszki 5, 09-402 Płock	Katolickie Stowarzyszenie Pomocy, im. Św. Brata Alberta
25.		ul. Zubrzyckiego 2, 26-600 Radom	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom i Dorosłym w Radomiu
26.		ul. Krakowskie Przedmieście 62 00-322 Warszawa	Caritas Archidiecezji Warszawskiej
27.		ul. Królowej Jadwigi 2, lok. 27 09-402 Płock	Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego w Płocku
28.	Opolskie	ul. Budowlanych 6, 47-100 Strzelce Opolskie	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej
29.		Polanowice 94, 46-220 Byczyna	Gmina Byczyna Samorządowy zakład budżetowy
30.	Podkarpackie	Centrum Integracji Społecznej ul. Jana Styki 21, 35-006 Rzeszów	Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta
31.	Pomorskie	ul. Miła 26a, 77-100 Bytów	Miasto Bytów Samorządowy zakład budżetowy
32.		ul. Kartuska 25, 83-333 Chmielno Garcz	Gmina Chmielno Samorządowy zakład budżetowy
33.		ul. Droga Kaszubska 9, Ostrzyce, 83-311 Goręczyno	Gmina Somonino Jednostka budżetowa
34.		Osówek 47, 83-243 Osieczna	Stowarzyszenie Morena
35.		ul. Wybickiego 3, Bojano, 84-207 Koleczkowo	Fundacja „Szczęśliwa Rodzina” im. Św. Siostry Faustyny Kowalskiej
36.		ul. Floriańska 3, 80-546 Gdańsk-Nowy Port	Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta
37.		ul. Grunwaldzka 1 83-110 Tczew	Stowarzyszenie na Rzecz Szkolnictwa Specjalnego
38.		ul. Maczka 10, 77-200 Miastko	Chrześcijańska Misja Społeczna Teen Challenge
39.	Śląskie	ul. Brzozowa 19, 42-450 Łazy	Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne w Kluczach
40.		ul. Legionów 21, 42-200 Częstochowa	Akcja Katolicka Archidiecezji Częstochowskiej
41.		ul. Kolejowa 2, 43-190 Mikołów	Gmina Mikołów Jednostka budżetowa
42.		ul. Szczakowska 44, 43-600 Jaworzno	Stowarzyszenie „Reda”
43.		ul. Edukacji 5, 43-100 Tychy	Fundacja Internattionaler Bund Polska
44.	Świętokrzyskie	ul. Wesoła 54, 25-363 Kielce	Caritas Diecezji Kieleckiej

45.		ul. Parkowa 6, 28-200 Staszów	Miasto Staszów Samorządowy zakład budżetowy.
46.		Al. 3 Maja 73, 27-400 Ostrowiec Świętokrzyski	Prezydent Miasta Ostrowca Gospodarstwo pomocnicze CIS zlikwidowany
47.		ul. B. Prusa 3a 26-110 Skarżysko-Kamienna	Miasto Skarżysko-Kamienna Samorządowy zakład budżetowy
48.	Warmińsko-Mazurskie	Al. Wojska Polskiego 33, 10-228 Olsztyn	Miasto Olsztyn Samorządowy zakład budżetowy
49.		ul. Sienkiewicza 15, 14-100 Ostróda	Polski Komitet Pomocy Społecznej Oddział Rejonowy w Olsztynie
50.		ul. Kościuszki 10, 14-500 Braniewo	Braniewskie Stowarzyszenie Abstynenckie
51.		ul. Sucharskiego 15, 19-300 Augustów	Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych im. Króla Zygmunta Augusta
52.	Wielkopolskie	ul. Św. Wincentego 6/9, 61-003 Poznań	Stowarzyszenie Szkoła Barki im. H. Ch. Kofoeda
53		ul. 3 Maja 12, 64-500 Szamotuły	Fundacja Niemiecko-Polska „Nadzieja”
54.		ul. Bydgoska 6/7, 61-123 Poznań	Stowarzyszenie Pogotowie Społeczne
55.		Kawęczyn 39/3, 62-704 Kawęczyn	Stowarzyszenie Kawęczyńskie Towarzystwo Rozwoju
56.		Chudobczyce 17, 64-423 Lubosz	Stowarzyszenie Regionalny Ośrodek Socjalno-Edukacyjny „Dla Ludzi i Środowiska”
57.		Chudobczyce 27, 64-423 Lubosz	Stowarzyszenie Integracyjne Wspólnoty „Barka”
58.		Os. Jana III Sobieskiego 105, 60-688 Poznań	Stowarzyszenie ETAP
59.		Kwlicz, Chudobczyce 17, 64-423 Lubosz	Stowarzyszenie Regionalny Ośrodek Socjalno-Edukacyjny „Dla Ludzi i Środowiska”
60.		Gębiczyn 25, 64-700 Czarnków	Fundacja Gębiczyn
61.		ul. Dąbrowskiego 129, 60-543 Poznań	Fundacja Pomocy Wzajemnej „Barka”
62.		Pl. Zamkowy 2, 64-130 Rydzyna	Stowarzyszenie na Rzecz Aktywności Zawodowej i Społecznej Osób Niepełnosprawnych Ziemi Leszczyńskiej „Pro Activ”
63.	Zachodniopomorskie	ul. Krasińskiego 19 73-110 Stargard Szczeciński	Caritas Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej
64.		ul. Kisielice Duże 30, 78-200 Białogard	Stowarzyszenie Pomocy „Przytulisko”
65.		ul. Bema 27, 72-320 Łobez	Stowarzyszenie „Współistnienie”
66.		ul. Szosowa 2, 74-320 Barlinek	Szczecińska Fundacja Talent – Promocja -Postęp
67.		ul. Kolumba 86, 70-035 Szczecin	Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Rozwoju Gospodarczego – Szczecińskie Centrum Przedsiębiorczości
68.		ul. Energetyków 10, 70-656 Szczecin	Stowarzyszenie „SOS dla Rodziny”
69.		CIS w Rogozinie	Fundacja „Rozwój-Integracja”
70.		ul. Mieszka I-go 16, 75-129 Koszalin	Koło Koszalińskie Towarzystwa Pomocy im. Św. Brata Alberta

Praktycznie w każdym województwie, z wyjątkiem województwa podlaskiego działały centra integracji społecznej.

Poziom przychodów finansowych ogółem tych jednostek usług reintegracji społecznej i zawodowej w okresie 2007-2010 prezentują poniższe dane:

Rok	Liczba centrów	Przychody ogółem (w tys. zł)
2007	53	12 330,30
2008	57	20 062,20
2009	67	32 076,30
2010	70	56 101,92

Podstawowym źródłami przychodów finansowych centrów były: budżet gminy, budżet województwa, Fundusz Pracy, PFRON, własna działalność i pozycja „inne źródła". Struktura źródeł przychodu finansowego na przykładzie 2010 r. przedstawiała się następująco:

Źródło przychodów – środki przekazane do Centrów	**W %**	**Przychody** (w tys. zł.)
Budżetu gminy	22,2	12 437,0
Budżetu województwa	2,5	1 404,8
Funduszu Pracy	26,3	14 760,2
PFRON	0,6	64,2
Własnej działalności	12,2	6 840,1
Inne źródła (np. EFS)	36,2	20 595,7
Razem	**100,0**	**56 102,0**

W tym miejscu warto wspomnieć, że prowadzenie własnej działalności gospodarczej (wytwórczej, handlowej i usługowej – art. 9 ustawy o zatrudnieniu socjalnym), stanowi ważne źródło finansowania centrów integracji społecznej. Mimo, że w 2010 r. odnotowano zmniejszenie się tej pozycji w strukturze źródeł finansowego zasilania z 14,6 % w 2009 r. do 12,2 % w 2010 r. to działalność ta jest utrzymywana, bowiem jest w niej udział zajęć reintegracji zawodowej.

Za okres 2008 –2010 zbiorczo przychody finansowe centrów kształtowały się następująco:

Źródło przychodów	**Rok 2008** (przychody w tys. zł.)	**Rok 2009** (przychody w tys. zł.)	**Rok 2010** (przychody w tys. zł.)
Budżet gminy	4 103,4	10 065,6	12 437,0
Budżet województwa	811,9	1 942,9	1 404,8
Funduszu Pracy	5 362,4	7 147,7	14 760,2
PFRON	36,4	62,3	64,2
Własna działalność	4 428,6	4 702,6	6 840,1
Inne źródła (np. EFS)	5 320,0	8 155,3	20 595,7
Razem	**20 062,7**	**32 076,4**	**56 102,0**

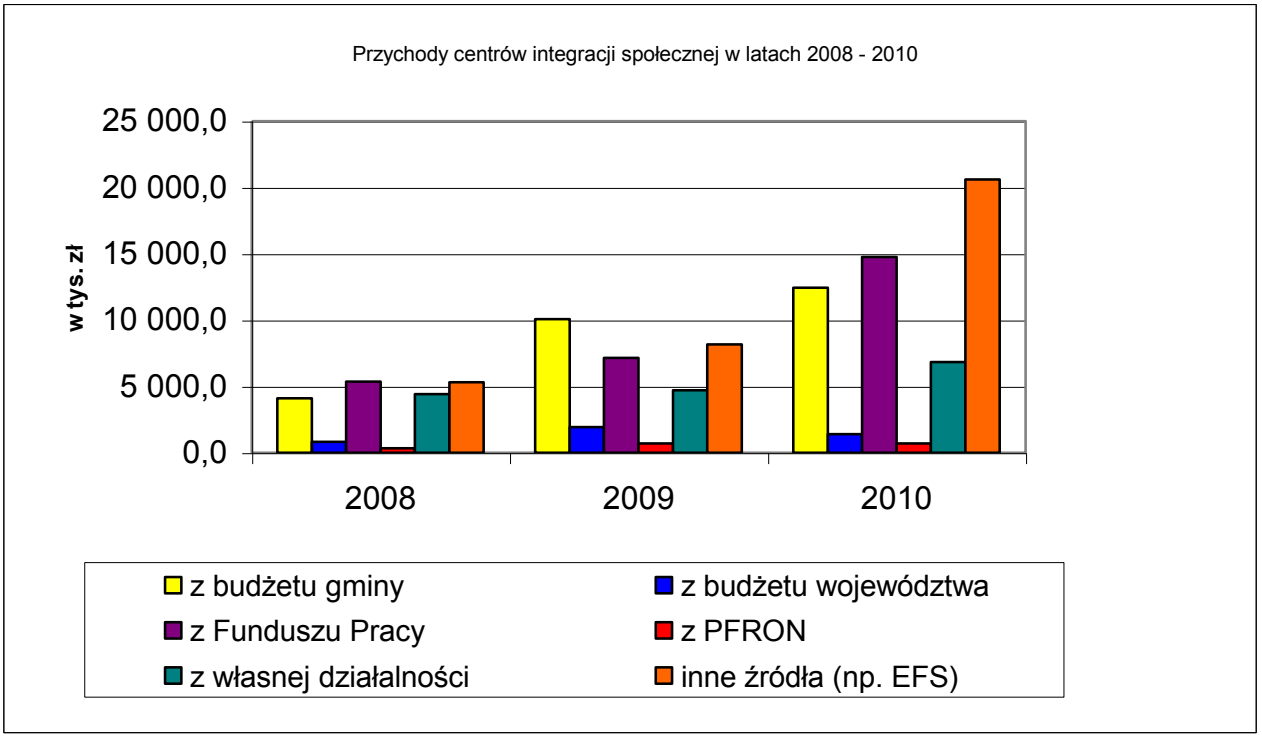

4.2. Kadra i uczestnicy zajęć Centrów Integracji Społecznej

Kadrę pracowniczą centrów stanowią osoby z następującym przygotowaniem zawodowym: psycholodzy, socjolodzy, terapeuci, instruktorzy zawodów, a także pracownicy socjalni oraz pracownicy odpowiedzialni za obsługę finansową. Personel centrów jest uzupełniany o pracowników, którzy uzyskali zatrudnienie, jako osoby kończące zajęcia w Centrum.

Specyfika pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem jest powodem dużej fluktuacji kadr w centrach, która dochodzi prawie do 50%.

Liczba pracowników centrów integracji społecznej zatrudnionych w latach 2008 - 2010			
	2008	**2009**	**2010**
Nawiązanie zatrudnienia	486	378	422
Ustanie zatrudnienia	309	196	214
Przeciętne zatrudnienie	506	590	704
Zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu	505	459	534
Zatrudnieni w niepełnym wymiarze czasu	156	175	183
Zatrudnieni na podstawie umowy cywilnoprawnej	341	367	532

W zajęciach reintegracji społeczno- zawodowej w latach 2007 – 2010 uczestniczyło ogółem 21.622 osoby, z tego:

- **2007 r. – 3.897 osób – przeciętna liczba uczestników w centrum – 74 osoby**
- **2008 r. – 5.030 osoby, przeciętna liczba uczestników w centrum – 88 osób,**
- **2009 r. - 5.951 osób, przeciętna liczba uczestników w centrum – 89 osób**
- **2010 r. – 6.744 osoby, przeciętna liczba uczestników w centrum – 96 osoby,**

Efekty działalności centrów to:

- Poziom pozytywnego ukończenia zajęć

Wskaźnik w skali kraju: „Ukończenie zajęć" - 47,95 %	
Powyżej wskaźnika krajowego	
Województwa:	
Dolnośląskie	84,65%
Kujawsko-Pomorskie	55,61%
Lubelskie	89,51%
Małopolskie	63,63%
Podkarpackie	100,00%
Pomorskie	74,88%
Świętokrzyskie	63,68%
Poniżej wskaźnika krajowego	
Województwa:	
Lubuskie	33,60%
Łódzkie	38,29%
Mazowieckie	41,54%
Opolskie	34,25%
Śląskie	42,63%
Warmińsko-Mazurskie	43,14%
Wielkopolskie	38,27%
Zachodniopomorskie	28,57%

- Struktura uczestników według rodzaju zajęć, którzy zakończyli pozytywnie zajęcia:

Rodzaj usługi	**Rok 2008**	**Rok 2009**	**Rok 2010**
Szkolenia zawodowe	55,0 %	53,9%	53,1%
Praktyki i staże zawodowe	20,6 %	51,9%	60,3%
Pomoc w pozyskaniu oferty pracy	55,5 %	50,1%	58,8%
Nauka samodzielnej działalności oraz podstaw spółdzielni socjalnej	41,5 %	49,3%	58,7%
Inne działania z zakresu reintegracji społecznej (np.: spotkania z lokalnymi pracodawcami)	44,3 %	49,9%	54,8%
Zajęcia terapeutyczne	29,7 %	46,3%	43,8%
Uczestnictwo w grupach samopomocowych i grupach wsparcia	25,8 %	46,9%	50,4%
Indywidualne konsultacje z psychologiem lub terapeutą	45,9 %	50,2%	53,4%
Grupy edukacyjne	36,8 %	44,8%	49,8%

- Usamodzielnienie ekonomiczne po zakończeniu zajęć:

Forma usamodzielnienia	Rok 2008		Rok 2009		Rok 2010	
	Liczba osób	%	Liczba osób	%	Liczba osób	%
Skierowani do zatrudnienia wspieranego u pracodawcy	102	14,3%	149	21,3%	95	11,3%
Zatrudnieni u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego	519	72,2%	431	61,8%	592	70,1%
Zatrudnieni w centrum integracji społecznej	53	7,4%	59	8,5%	79	9,4%
Podjęcie samodzielnej działalności gospodarczej	9	1,3%	32	4,6%	6	0,7%
Podjęcie samodzielnej działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej	14	1,9%	6	0,9%	38	4,5%
Nabycie prawa do świadczeń emerytalnych lub rentowych	21	2,9%	20	2,9%	34	4,0%
Razem	**718**	**100%**	**697**	**100%**	**844**	**100%**

5. Niektóre wybrane elementy statystyki Klubów Integracji Społecznej 2004-2010[5]

5.1 Liczba zarejestrowanych Klubów Integracji Społecznej w kraju

W roku 2011 podsumowano informacje z uzyskanych przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej ankiet, jakie wysłano do ROPS-ów.

Liczba Klubów Integracji Społecznej w 2010 roku			
Lp.	Województwo	**Ogółem (w tym te, które zawiesiły działalność)**	**Aktualnie prowadzące działalność**
1.	Dolnośląskie	8	8
2.	Kujawsko-pomorskie	18	14
3.	Lubelskie	18	18
4.	Lubuskie	3	3
5.	Łódzkie	14	14
6.	Małopolskie	12	12
7.	Mazowieckie	18	18
8.	Opolskie	10	8
9.	Podkarpackie	6	2
10.	Podlaskie	2	2
11.	Pomorskie	8	8
12.	Śląskie	17	17
13.	Świętokrzyskie	6	6
14.	Warmińsko-mazurskie	116	63
15.	Wielkopolskie	14	14
16.	Zachodniopomorskie	16	16
Razem		**286**	**223**

[5] Dane statystyczne pochodzą z dostępnych materiałów MPIPS opracowywanych na podstawie sprawozdań projektodawców uczestniczących w programach ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego za okres 2007-2010, a także ankiet z 2011 r. pozyskanych przez Departament Pomocy i Integracji Społecznej.

5.2 Podstawa prawna prowadzenia klubu

Według dostępnych informacji powołanie klubów integracji społecznej odbywało się na podstawie podjętej uchwały rady gminy (miasta), uchwały rady gminy o utworzeniu klubu w strukturze jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, decyzji zarządu organizacji pozarządowej a także na podstawie inicjatywy projektowej, w tym realizowanego projektu EFS.

Według wybranych informacji ankietowych przykładowe podstawy prawne powołania Klubu przedstawiają się następująco:

Lp.	Uchwała Rady Gminy/Miasta	Uchwała Rady Gminy w strukturze innej jednostki organizacyjnej	Decyzja Zarzadu NGO	Inna sytuacja
Kujawsko-pomorskie		2		1
Lubelskie	2	4	5	5
Lubuskie	1			
Łódzkie	2	8		4
Małopolskie				1
Mazowieckie	3	4		8
Podkarpackie		2		
Podlaskie			1	
Pomorskie	1	4		3
Śląskie				1
Warmińsko-mazurskie	2	41		9
Wielkopolskie				4
Zachodniopomorskie		7		8

5.3 Przyczyna powołania Klubu i kto był inicjatorem

Z uzyskanych informacji ankietowych wynika, że w przeważającej części przyczyną powołania klubu integracji społecznej była kwestia zarejestrowanych problemów do rozwiązania w przyjętej gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, a powołanie klubu traktowano jako skuteczny instytucjonalny środek przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Województwo	Lokalna diagnoza problemu osób wykluczonych	Gmina strategia rozwiązywania problemów społecznych	Dobre praktyki innych	Inne
Kujawsko-pomorskie	1	3	1	
Lubelskie	11	9	4	3
Lubuskie		1		
Łódzkie	9	7	5	3
Małopolskie	1	1		
Mazowieckie	15	7	10	1
Podkarpackie	2	2	1	
Podlaskie	2	1		
Pomorskie	4	3	3	
o Śląskie	1	2	1	
Warmińsko-mazurskie	32	39	20	4
Wielkopolskie	4	3	1	2
Zachodniopomorskie	8	10	3	5

Nieco inaczej jednak przedstawia się obraz powoływania klubów w kontekście inicjatywy – pomysłu. W tym względzie przeważającą pozycję mają pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, którzy dostrzegając korzyści z istnienia tego podmiotu zatrudnienia socjalnego, wnioskowali o jego utworzenie.

Województwo	**Przedstawiciele władzy samorządowej**	**Pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej)**	**Działacze Organizacji Pozarządowej**	**inne osoby**
Kujawsko-pomorskie	1	3		
Lubelskie	3	8	5	
Lubuskie		1		
Łódzkie	2	14		
Małopolskie		1		
Mazowieckie	4	14	1	
Podkarpackie		2		
Podlaskie			2	
Pomorskie	1	6	1	
Śląskie	1	2		
Warmińsko-mazurskie	8	50	1	2
Wielkopolskie		4		
Zachodniopomorskie	14			1

Opracowanie:

Andrzej Trzeciecki

Instytut Rozwoju Służb Społecznych